

ρεῖς καὶ παραπαίοντες εἰς τὰ ὄμματα τῶν οὐδυνων, εἰς σωτήριον αὐτῶν παραδειγματισμόν. Ὁ ἄνθρωπος ἐν γένει εἶνε ζῶον μιμητικόν· πολὺ δὲ μιμητικώτερον εἶνε ὁ Ἕλλην, καὶ κατὰ μείζονα ἔτι λόγον μιμητὴς εἶνε ὁ ὅμοιος τοῦ ὁμοίου του. Παρ' ἡμῖν δὲ μάλιστα, ὅπου καὶ πολιτεύματος πλημμελείαι καὶ πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀνατροφῆς ἑλλειψις ἀπὸ καιροῦ ἤδη ἤρχισαν καταρρίπτουσαι καὶ καταρρίπτουσιν ὁσημέραι τὰ περισώζόμενα ἔτι ὅπωςδῆποτε παρ' ἄλλοις λαοῖς διαχωριστικὰ τῶν κοινωνικῶν τάξεων ὄρια, καὶ ὅπου ἡ ἐπὶ ἰσότητι ἀξιώσις σπανιώτατα μὲν γενᾷ τὴν εὐγενῆ ἐκείνην ἀμιλλαν πρὸς ἀπόκτησιν μείζονος ἱκανότητος καὶ μαθήσεως, συγχρότατα δὲ τοῦναντίον παράγει εἰς τὴν δουλικὴν ἀπομίμησιν τῶν ἐξωτερικῶν μόνον τρόπων, τοῦ ἥθους καὶ τῆς ἐνδυμασίας, παρ' ἡμῖν ὁ ἐκ τῆς μιμήσεως τοῦ κακοῦ κίνδυνος εἶνε σοβαρὸς ἀληθὺς καὶ αὐτόχρημα ὀλέθρου πρόξενος. Ἄν δὲ ἀνωτέρω, περὶ τῆς πολιτικῆς τῶν πλουσίων λαλοῦντες, φοβήθημεν τὸν πειρασμὸν τῆς μιμήσεως, καὶ τὰ ἀπεικασίᾳ του ἐπὶ τῶν ἀπόρων ἀποτελέσματα, προκειμένου ὅμως περὶ τῆς σπατάλης τῶν μὴ πλουσίων δὲν γεννᾷται πλεονόβιος ἐν ἡμῖν, ἀλλ' αὐτόχρημα ἐσθαιότης, ὅτι τὸ μίσημα τῆς νόσου θέλει διαδοθῆ εἰς τὰ ὑγιᾶ ἔτι ὅμοια στρώματα τῆς κοινωνίας, ἂν μὴ πάντες οἱ δυνάμενοι συντελέσωσιν εἰς τὴν χάραξιν βαθείας ὑγειονομικῆς γραμμῆς μεταξὺ ὑγιῶν καὶ νοσούντων. Ἀποχωρίσωμεν, ὅπως εἶνε δυνατόν, τοὺς προσβεβλημένους ἀπὸ τῶν ἀπροσβλήτων, ἐμπνεύσωμεν εἰς τούτους τὸν τρόπον τῆς ἀσθενείας καὶ τῶν συνεπειῶν τῆς ἐργασθῶμεν ἔλως νὰ σώσωμεν τὸ δυνάμενον ἔτι νὰ σωθῇ, ἢ καὶ μὴ ταχέως μεταβληθῇ ἡ Ἀθηναϊκὴ κοινωνία σύμπασα εἰς «Hospice d'Incurables».

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΑΛΧΟΣ.

ΜΑΚΩΛΑΙΥ

Ὁ Θωμᾶς Βάβιγκτων Μακώλαιον εἶλκε μὲν τὸ γένος ἐκ Σκωτίας, ἐγεννήθη δὲ τῇ 25 ὁκτωβρίου 1800 ἐν τῇ κυρίως Ἀγγλίᾳ. Περὶ αὐτοῦ μάλιστα ἡδύνατο νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἐγεννήθη ἱστορικὸς ἄμα καὶ ποιητής· διότι εἰς ἡλικίαν μὲν 12 ἐτῶν ἐπαρὰλλήλιζεν ὡς στρατηγὸς τὸν πρίγκιπα Εὐγένιον τῆς Σαβοΐας καὶ τὸν δούκα τοῦ Μαλβορόυγ, ὅχι ὅπως πράττουσι πολλοὶ παῖδες καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐνηλίκων, μὴ εἰδότες περὶ τίνος ὁμιλοῦσιν, ἀλλ' ἐν γνώσει πλείεστων ὅσα περὶ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἐγράφησαν τρισκαίδεκάτης δὲ συνέταξε ποιημάτων τι εἰς Γουλιέλμον Πίττ, τοσοῦτου λόγου ἄξιον, ὥστε ὁ περιφανὴς Mignet δὲν ἀπηξίωσε νὰ παραθέσῃ ὁλόκληρον τοῦ παιδὸς τὸ ἔργον ἐν τῷ ἐγκωμίῳ τοῦ ἀνδρὸς ὅπερ ἀπήγγειλε τῇ 13 ἰουνίου 1863 ἐνώπιον τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Ἀλλὰ παρεκτός τῶν

δύο ἐκείνων τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς δυνάμεων, εἶχε καὶ δύο ἄλλας· ἀπαράμιλλον μὲν περὶ τὸ λέγειν δημοσίᾳ τε καὶ ἰδίᾳ εὐκολίαν, χάριν καὶ δεινότητα, νοῦν δὲ πρακτικώτατον· ἐξ ὧν ἡ πρώτη, φυσικὸν ἀπύγασμα τοῦ ἱστορικοῦ πνεύματος, δὲν φαίνεται πάντοτε ἀναπόσπαστος αὐτοῦ δορυφόρος, ἡ δὲ δευτέρα λογίζεται ὅλως πρὸς τὴν ἐξαρσιν τῆς φαντασίας τοῦ ποιητοῦ ἀσυμβίβαστος.

Τοιαῦτα ὑπὸ τῆς φύσεως λαβὼν ἐφόδια, ὁ νέος Μακώλαιον κατεκόσμησε καὶ κατωχύρωσεν αὐτὰ διὰ κλασικῶν σπουδῶν ἀτρύτων καὶ δι' ἐντριβούς περὶ τοὺς ἀγγλικούς νόμους μελέτης. Κατῆλθε δὲ εἰς τὸ στάδιον ὡς δικηγόρος· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ὅστις μετ' οὐ πολὺ ἔμελλε νὰ ἀναδειχθῇ νομοθέτης τοῦ ἐν τῇ Ἰνδικῇ ἀχανοῦς τῆς Ἀγγλίας κράτους καὶ διὰ τῆς ἀκαταγωνίστου αὐτοῦ εὐγλωττίας νὰ ἀναγκάσῃ τὴν Βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων εἰς ἀναίρεσιν δις ἐψηφισμένων ἤδη νόμων, οὔτε πλουσίους εὗρε τότε πελάτας, οὔτε δίκας πολυκρότους. Μία κλοπὴ ὀρνίθων ὑπῆρξεν ἡ μόνη ἀνατεθεῖσα αὐτῷ ὑπόθεσις. Ὅθεν ἑτέραν ἀμέσως ἐτράπη ὁδὸν πρὸς ἐκπόρησιν τοῦ ὀφειλομένου αὐτῷ κλέους· καὶ ἤρξατο ἀπὸ τῆς ἡλικίας ἐτῶν 25 τὴν ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει τοῦ Ἐδιμβούργου δημοσίευσιν τῶν καλλίστων ἐκείνων ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν πραγματειῶν, δι' ὧν μετὰ ἐπιστήμης εὐρείας ἄμα καὶ ἀπηκριβωμένης, μετὰ κρίσεως λεπτῆς ἄμα καὶ ἀσφαλοῦς, μετὰ ἐμμετρείας ἄμα καὶ χάριτος, μετὰ τέχνης ἄμα καὶ ἀφειλείας, ἐξεικόνισε τοὺς χρόνους καὶ τοὺς πρωταγωνιστὰς τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τῆς βασιλίδος Ἐλισάβετ μέχρι τοῦ βασιλέως Γεωργίου Γ'. Οἱ Ἀγγλοὶ δονομάζουσι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μικρᾶς ἱστοριογραφίας essay, λέξεως συγγενοῦς τῆς γαλλικῆς essai, ἣτις σημαίνει παρὰ τοῖς Γάλλοις τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον δοκίμιον, ἀλλὰ ἀπέχει νὰ ἐκδηλοῖ τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀγγλικοῦ ὅρου, τοῦ ἐμφανίζοντος πραγματείας περὶ βραχείαν μὲν τινὰ ὑπόθεσιν ἐνδιατρίβουσας, ὡς ἀριστα ὅμως καθ' ἑαυτὴν ἐξειργασμένην. Τούτου δὲ τοῦ εἶδους τῶν λόγων ἡγεμὼν ἀνηγορεύθη ἐκ πρώτης ἀφετηρίας ὁ Μακώλαιον ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ.

Οἱ Ἀγγλοὶ δὲν νομίζουσι τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν καλλιέπειαν ἀσυμβίβάστους πρὸς τὴν τῶν δημοσίων πραγμάτων διεξαγωγὴν. Μικρὸν μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ ἐκείνην ὁ Μακώλαιον, ἐξελέγη βουλευτής. Οἱ καιροὶ ἦσαν κρίσιμοι. Ἡκμαζε μὲν τότε ἡ Ἀγγλία εἴπερ ποτὲ χάρις εἰς τὴν εὐρυθμοῦ καὶ προαιώνιον λειτουργίαν τῶν συνταγματικῶν αὐτῆς θεσμῶν, ἀλλὰ οἱ θεσμοὶ οὗτοι, δι' αὐτὸ τοῦτο ὅτι ἦσαν προαιώνιοι, διετέλουν ἐν πολλοῖς ἀλλότριον τῶν ἀναγκῶν τοῦ παρόντος χρόνου καὶ τῶν αἰσθημάτων τῶν νεωτέρων γενεῶν. Οἱ καθολικοὶ Ἰρλανδοὶ εἰς οὐκ ὀλίγα ἑκατομύρια συμποσούμενοι ἐστεροῦντο,

ἄτε καθολικοὶ, τῆς τοῦ τελειοπολίτου ιδιότη-
τος, ἀποκλειόμενοι τῶν πυλῶν τοῦ ἐθνικοῦ βου-
λευτηρίου· πολλὰ δὲ καὶ ἕτεραι τοιαῦται ἀδι-
κίαι ἐκυροῦντο ἐπὶ ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν νόμων. Ἡ
σκανδαλωδὲς τὰ τούτων ἦτο ὅτι 407 κῶμαι,
ὧν τὰ δύο τρίτα δὲν εἶχον οὐδὲ 2,000 κατοί-
κους, ἔπεμπον εἰς τὴν βουλὴν τῶν κοινοτήτων
243 βουλευτὰς, ἐνῷ εἴκοσι καὶ ἑπτὰ πόλεις,
ὧν πολλὰ ἠρίθμουν ὑπὲρ τὰς 400,000 κα-
τοίκων, οὐδὲνα εἶχον ἐν τῇ βουλῇ ἀντιπρόσω-
πον. Ἀλλὰ ἔβη ἤθελον ἐπιχειρήσει τὴν θερα-
πείαν τῶν ἀτοπημάτων τούτων δι' ἐπαναστά-
σεων· ἡ Ἀγγλίᾳ ἔσχε τὴν φρόνησιν νὰ ἀναζη-
τήσῃ ἐν αὐτῷ τῷ πολιτεύματι τὴν διόρθωσιν
τῶν ἀτελειῶν αὐτοῦ. Εἶχε δὲ ἤδη ψηφισθῇ ἡ
τῶν καθολικῶν ἰσοπολιτεία ὅτε ὁ Μακώλαι εἰ-
σῆλθε τῷ 1830 ἐν τῇ βουλῇ τῶν κοινοτήτων.
Ἀλλ' ὑπελείποντο ἐτι αἱ ἄλλαι ἐκείναι ἀνωμα-
λίαι, καὶ μετ' οὐ πολὺ οἱ Οὐῆγοι, περιελθόντες
εἰς τὰ πράγματα, ὑπέβαλον τὸν περίφημον περὶ
ἐκλογικῆς μεταρρύθμισεως νόμον. Εἰς ἡμᾶς τοὺς
κτησαμένους ὁπωςοῦν προχειρῶς τὴν καθολικὴν
ψηφοφορίαν, ἴσως φανῇ παράδοξον πῶς τοιαῦται
εὐλογοὶ ἀξιώσεις δὲν ἐψηφίσθησαν διαικίᾳ· ἀλλ'
ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ προταθεῖσα κατὰ λυσιν τῶν προ-
νομίων ἔμελλε νὰ προσβάλῃ τὰ συμφέροντα
καὶ τὰς δοξασίας ἰσχυροτάτης ἀριστοκρατίας,
τῆς ἀριστοκρατίας ἐκείνης ἥτις ἐλυθέρωνε καὶ
ἐκλείπει τὴν χώραν ἐπὶ αἰῶνας ὅλους· τινὲς δὲ
καὶ τῶν Οὐῆγων αὐτῶν, ἄνδρες ἐπιφανεῖς, οἷος
ὁ ἱστορικὸς Χάλλαμ, προσέβλεπον μετὰ τινος
ἀνησυχίας πρὸς τὴν ἐπικειμένην ἀνατροπὴν κα-
ταστάσεως πραγμάτων, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὁ-
ποίας τοσοῦτον ἠδαιμόνησε καὶ ἐκρατύνθη ἡ
πατρίς. Ἀλλ' ὁ Μακώλαι οὔτε ἀνησύχησεν,
οὔτε ἐδίστασεν. Ἐν τῇ πανηγυρικῇ ἐκείνῃ καὶ
μακρᾷ συζητήσει ἥτις διήρκεσε δύο ἔτη, ἀπήγ-
γειλε πέντε δημηγορίας, δι' ὧν ἐν ῥιπῇ ὀφθαλ-
μοῦ μετεωρίσθη εἰς τὴν τάξιν τῶν μεγάλων πο-
λιτικῶν ῥητόρων. Αἱ δημηγορίαι αὗται, αἱ με-
μελετημέναι βεβαίως, ἐφαίνοντο ὥσπερ ἐξ ὑπο-
γυίου ἐκφωνούμεναι· ὥστε εἶχον ἅμα μὲν τὴν
ἀκρίβειαν τοῦ ἐσκεμμένου πεπονημένου ἔργου,
ἅμα δὲ τὴν ζωηρότητα τοῦ αὐτοσχεδιάσματος.
Ὅτε ἡγόρευε, φίλοι καὶ ἀντίπαλοι, Οὐῆγοι καὶ
Τόρεις, ἔσπευδον νὰ καταλάβωσι τὰς θέσεις αὐ-
τῶν ἵνα ἀκροασθῶσι τοῦ ἀνδρός. Οἱ σύγχρονοι
παρέβαλλον αὐτὸν πρὸς τὸν Burke, ὁ δὲ πρόε-
δρος τῆς τότε βουλῆς καὶ ὁ δημαγωγὸς Ὁκόνελλ
μιτ' ὧν ἠπεφάνησαν ποτε ὅτι οὐδέποτε ἤκου-
σαν τοσοῦτον λαμπρὸν καλλιέπειαν. Ἀλλὰ καὶ
οἱ μεταγενέστεροι τέρπονται ἄχρι τοῦδε ἀναγι-
νώσκοντες τοὺς πολιτικοὺς ἐκείνους λόγους, οὓς
ἡ τέχνη διεσκεύασεν εἰς ἔργα φιλολογικὰ ἀεί-
μνηστα, ὡς ἀποφαίνεται ὁ Mignet, περὶ οὗ δυ-
νάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἀπέβη κανὼν καὶ στάθ-
μη ἀκριβῆς τῶν τοιούτων.

Μὴ νομίζετε ἐν τούτοις ὅτι ἐλάλησε μό-
νον περὶ τοῦ μεγάλου ζητήματος τῆς ἐκλογι-
κῆς μεταρρύθμισεως· ἐπὶ πολλῶν καὶ ἄλλων
σπουδαίων ὑποθέσεων ἀντήχησεν ἡ φωνὴ αὐτοῦ.
Μάλιστα δὲ φημίζεται ὁ λόγος ὃν ἀπήγγειλε
περὶ τῆς καταστάσεως τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς
νομοθεσίας τῆς Ἰνδικῆς. Αἱ πρακτικαὶ γνώσεις
καὶ τὰ γενναῖα φρονήματα τοῦ ῥήτορος τοσαύ-
την ἐπροξένησαν ἐντύπωσιν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς
βουλῆς, ὥστε ἡ κυβερνήσις ἐνόμισε καθῆκον αὐ-
τῆς νὰ προχειρίσῃ αὐτὸν τῷ 1834 συνέδρῳ
τοῦ πενταμελοῦς συμβουλίου, εἰς ὃ ἐπετράπη
τότε ἡ ὑπερτάτη διοίκησις τῆς ἀχανοῦς χερσο-
νήσου. Καὶ ὁ μὲν μισθὸς του ὠρίσθη εἰς φράγκα
375,000 κατ' ἔτος, εἰδικὴν δὲ ἐντολὴν ἐλαβε
νὰ συντάξῃ νέον ποινικὸν νόμον τῶν ἐν τῇ Ἰν-
δικῇ ἀγγλικῶν κτήσεων. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύ-
της ἡ ποινικὴ δικαιοσύνη διεῖπτο αὐτόθι ὑπὸ
δυσμύθρου τινὸς κράματος ἡμιβαρβάρων μωαμε-
θανικῶν καὶ Ἰνδικῶν νόμων, καὶ νόμων ἀγγλι-
κῶν οὐκ ὀλίγα φερόντων ἐπὶ δρακόντεια τοῦ
μέσου αἰῶνος στίγματα. Περὶ δὲ τὴν σύνταξιν
τοῦ νέου κώδικος ὁ Μακώλαι καθωδηγήθη ὑπὸ
τοῦ πνεύματος τῶν νεωτέρων χρόνων, μὴ παρι-
δὼν τὰς ἰδιαζούσας τοῦ τόπου περιστάσεις· καὶ
μηδὲ τέσσαρα ὅλα ἔτη διατρίψας ἐν Ἀσίᾳ, κα-
τέλιπεν ἐν αὐτῇ μνημεῖον αἰδίου τῆς ἐπιστήμης,
τῆς συνέσεως καὶ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ.

Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Εὐρώπην ἐξηκολούθησε
τὰς ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει τοῦ Ἐδιμβούργου ἱ-
στορικὰς καὶ πολιτικὰς αὐτοῦ μελέτας, γράψας
πρὸς τοὺς ἄλλους δύο ἀληθῆ ἀριστουργήματα,
τοὺς βίους τοῦ λόρδου Robert Clive καὶ τοῦ
Warren Hastings, τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἐν τῇ Ἰν-
δικῇ ἀγγλικῆς κυριαρχίας. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ
δὲν ἐλησμόνει καὶ τὴν μούσαν τῆς ποιήσεως,
θεραπεύων αὐτὴν ἀδιακόπως καὶ δημοσιεύων ἀ-
νωμόμως πολιτικὰ ἰδίως ποιήματα νοστιμώτα-
τα. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν προεγευμάτιζε παρὰ
τῷ ποιητῇ Rogers μετὰ πολλῶν συνδαιτυμό-
νων στωμύλων καὶ αἰμύλων, τινῶν δὲ καὶ πε-
ριωνύμων. Εἰς τῶν τελευταίων τούτων, ἀπήγ-
γειλε στίχους τινὰς χαριστάτου ποιηματίου
δημοσιευθέντος εἰς τοὺς Καίρους, καὶ ἀποτει-
νόμενος πρὸς τὸν Θωμᾶν Μούρ, τὸν εἶπε· «πρέ-
πει νὰ ἡξέυρης τοὺς στίχους τούτους», με τρό-
πον ὑποδεικνύοντα ὅτι αὐτὸν ἐνόμιζε τὸν ποιῆ-
σαντα.—«Δὲν τοὺς ἔγραψα ἐγὼ», ἀπάντησεν ὁ
Μούρ.—«Καὶ ὅμως ὅλοι σὲ τοὺς ἀποδίδουσιν».—
«Σὲ βεβαίῳ ὅτι δὲν τοὺς ἔγραψα», ἐπανέλαβεν
ὁ Μούρ. Τότε ὁ Μακώλαι, λύσας τὴν σιωπὴν
ἣν σπανίως ἐτήρει εἰς τοιαύτας ὁμηγύρεις, «εἴ-
ναι ἰδιόκοί μου», εἶπε, καὶ κατ' αἴτησιν τῶν
παρεστώτων ἀπήγγειλεν αὐτούς. Ἀμέσως ἔπειτα
ὁ Μούρ ὠμίλησε περὶ ἐτέρου ποιηματίου ἀσυγ-
κρίτως κατ' αὐτὸν ἀνωτέρου καὶ ὁπωσοῦν δη-
κτικοῦ, τοῦ ὁποίου εἰς μάτην ὡσαύτως ἀνεζή-

της τὸν συγγραφέα. — «Καὶ τοῦτο ἰδικόν μου εἶναι», ὑπέλαβεν ὁ Μακώλαι. Ταῦτα διηγείται ὁ Μοῦρ ἐν τοῖς ἑαυτοῦ ἀπομνημονεύμασιν, ἐπιλέγων· «Οὕτως ἀνεκαλύψαμεν ὅτι ὁ Μακώλαι, παρεκτός ποικίλων ἄλλων προτερημάτων, εἶχε καὶ τὴν καλλίστην ἐκείνην τῆς καρδίας καὶ τοῦ νοῦς δύναμιν.» Ἀλλ' ἐκέκτητο προσέτι τὸ δῶρον τῆς ἐπαγωγότητος καὶ ζωηροτάτης ὁμιλίας, ἰδίως εὐδοκιμῶν περὶ τὰς ἀνέξαντλητους καὶ χαριτωμένας αὐτοῦ διηγήσεις. Ὅτε ἐπανῆλθεν ἐξ Ἰνδικῆς εἶχε κατ' ἀρχὰς ἀναδεχθῆ σωφρονέστερος περὶ τοὺς λόγους· δις ὁ ἀστεῖος Σίδνεϋ Σμιθ εἶπε· «Παρετήρησα εἰς τὸν Μακώλαι, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του, ἀστραπάς τινας σιωπῆς.» Ἀλλὰ αἱ διακλείψεις αὗται ἦσαν τῶν ἀστραπαῖαι. Γευματίζων κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου εἰς Bowood παρὰ τῷ μαρκίῳ τοῦ Lunsdowne μετὰ πολλῶν λογάδων καὶ ἀξισράστων ἀνδρῶν, ἐν οἷς κατελείγοντο ὁ Rogers, ὁ Μοῦρ καὶ ὁ λόρδος John Russell, ὁ Μακώλαι δι' ὅλης τῆς ἑσπέρας τοσοῦτον κατεγοήτευσεν τοὺς ἀκροατὰς πάντας, ὥστε ὁ Μοῦρ ἀπεφάνητο ὅτι ἵνα ἀπομνημονεύσῃ τις ὅσα εἶπεν, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ μνήμην, ἐπιστήμην, βύμην καὶ εὐφυΐαν.

Δὲν ἔμελλεν ὅμως ἐπὶ πολλὸν χρόνον νὰ διαγάγῃ τὸν βίον τοῦτον τῆς κομψῆς ἀπραγμοσύνης. Ἡ πόλις τοῦ Ἐδιμβούργου, ἐπαίρομένη ἐπὶ τῇ φήμῃ δι' ἧς περιέβαλε τὸ σκωτικὸν ἐκεῖνο ὄνομα ὁ ἀνὴρ, ἀνέδειξεν αὐτὸν βουλευτὴν τῷ 1839· καὶ ἔκτοτε ἐπὶ ὁλίγῳ ἔτη ἔδρευεν ἐν τῷ ἐθνικῷ τούτῳ συνεδρίῳ, δις δὲ ἐν τῷ δικστήματι τούτῳ προεχειρίσθη ὑπουργός, ἀγορεύων καὶ ψηφίζων πάντοτε ὑπὲρ παντός, ὅτι ἐνόμιζεν ἐπιτήδειον νὰ κρατύνῃ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πολιτείαν, εἴτε Οὐίγιοι τὸ προέτειναν, εἴτε Τόρρις. Ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο ἐπὶ τέλους περιέστη εἰς ῥῆξιν πρὸς τοὺς ἰδίους ἐντολεῖς. Ὁ σὶρ Robert Peel καθυπέβαλε νόμον δι' οὗ ἐπροικοδοτεῖτο ἡ καθολικὴ ἐκκλησιαστικὴ σχολὴ τοῦ Maynooth· πρῶτην δὲ ταύτην φορὰν προέκειτο ἡ πολιτεία νὰ ἔλθῃ εἰς συνδρομὴν καθολικοῦ ἱδρύματος. Ὁ Μακώλαι ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐφρόνει ἐν συνειδήσει ὅτι ἡ πρότασις ἦτο λυσιτελεστάτη πρὸς τὴν πλήρη συνδιαλλαγὴν τῶν δύο θρησκευμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ κάλλιστα ἐγίνωσκεν ὅτι ἡ προτεταντικὴ μισαλλοδοξία, ἧς οἱ κράτιστοι ὁπαδοὶ ἔδρευον ἐν Ἐδιμβούργῳ, ἀπετροπιάζετο τὸ πρῆγμα καὶ ὅτι ἂν ψηφίσῃ ὑπὲρ, θέλει ἀποδοκιμασθῇ ὑπὸ τῶν ἐκλογέων αὐτοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι οὐδὲ ἐπὶ στιγμὴν ἐδίστασε μετὰ τῶν πεποιθήσεων αὐτοῦ καὶ τοῦ συμφέροντος. Οὐ μόνον ἐψήφισεν ὑπὲρ τῆς προτάσεως, ἀλλὰ καὶ ἠγόρευεν ὑπὲρ αὐτῆς λαμπρῶς, διαβρήδην ἐπειῶν, ὅτι δὲν καταδέχεται νὰ διατηρήσῃ τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα δι' ἐπονειδίστου ἀρνησιδοξίας καὶ ὅτι δὲν ἠδύνατο βε-

θαίως νὰ τὸ ἀπολέσῃ διὰ λόγον ἐντιμότερον. Ὅ,τι προεῖπε καὶ προεῖδε συνέβη. Ἐπὶ τῶν γενικῶν ἐκλογῶν τοῦ 1847 ἀπέτυχεν ἐν Ἐδιμβούργῳ. Ὁ Μακώλαι ἀπεφάσισεν ἀμέσως πῶς ἔπρεπε νὰ τιμωρήσῃ τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν συμπολιτῶν· ἀπεφάσισε νὰ ἐγείρῃ εἰς δόξαν ἑαυτοῦ καὶ τῆς πατρίδος μεγαλόρρημα τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ ταπεινώσῃ τοὺς μωροὺς ἐκείνους ἀντιπάλους καὶ νὰ καταναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ ζητήσωσι συγγνώμην. Τὴν δ' ἐσπέραν αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἀπεδοκιμασθῇ, προανήγγειλε τὴν ἐπιβολὴν δι' ἐνὸς τῶν ὑψίστων καὶ καταναυτικωτάτων αὐτοῦ ποιημάτων.

«Ἡ ἡμέρα, εἶπε, τοῦ θορύβου, τοῦ ἀγῶνος, τῆς ἥττης, παρήλθε. Παρήλθε μετὰ τῶν ταλαιπωριῶν αὐτῆς, τῶν ἐρίδων, τῶν ὕβρεων, τῶν ἀηδιῶν. Ἐκοιμήθην, καὶ κατ' ὄναρ εἶδον τὸ δωμάτιον οἰκίας γηραιᾶς, ὅπερ πρὸ καιροῦ δὲν εἶχον ἐπισκεφθῇ.» Ἐνταῦθα δὲ ἀφηγεῖται πῶς, ἐν τῷ δωματίῳ ἐκείνῳ, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεώς του, παρέστησαν, παρὰ τὸ λίκνον τοῦ παιδὸς, μία κατόπιν τῆς ἄλλης, αἱ θεαὶ αἱ νύμφαι, αἱ προφητικῇ κεκτημέναι δύναμιν. Ἡ νύμφη τοῦ κέρδους ἠφανίσθη νωχελῶς, οὐδὲ βλέμμα ἐπ' αὐτοῦ ῥίψασα· ἡ νύμφη τοῦ συμμοῦ ψυχρὰν μόνον ἐπεδείξατο περιφρόνησιν· ἡ νύμφη τῆς ἡδονῆς μόλις ἔρρανεν αὐτὸν δι' ἐνὸς ῥοδίνου φύλλου· ἡ νύμφη τῆς ἐξουσίας διῆλθεν ἀγέρωχος, λιθοκόλλητον φέρουσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς στέμμα. Τελευταία ἐπεφάνη ἡ πασῶν ἰσχυροτάτη καὶ ἀγαθωτάτη νύμφη.

«Ἡ περιφανὴς δέσποινα, ἡ φωταυγεῖς ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ εὐγενὲς μέτωπον διὰ δάφνης κεκοσμημένον, διενυκτέρευσε παρὰ τὸ λίκνον, ἄδουσα διὰ φωνῆς ἐνθέου τὰ γλυκύτατα ταῦτα ἄσματα·

«Ναὶ, παιδίον μου ἀγαπητόν, ἄφες αὐτὰς ν' ἀπέλθωσιν, ἄφες τὸ Κέρδος, τὸν Συρμόν, τὴν Ἡδονὴν, τὴν Ἐξουσίαν, ὅλα τὰ πολυπράγμονα αὐτὰ πνεύματα, τὰ κυλιόμενα εἰς τὰς κάτω τοῦ βίου σφαίρας. Ἐμὸς ἐστίν ὁ τῆς διανοίας κόσμος· ἐμὸς ὁ τῆς φαντασίας· ἐμὸν τὸ παρελθόν, ἐμὸν τὸ μέλλον. Ἡ τύχη ἡ ἐν ταῖς περιπετεῖαις αὐτῆς ῥίπτουσα χαμαὶ τὸν ἰσχυρὸν, ἡ ἡλικία ἡ μεταβάλλουσα εἰς λύπας τὰς ἡδονὰς τῆς νεότητος, καταλείπουσιν ἀναλλοίωτα τὰ ἐμὰ δῶρα, τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ ἀληθοῦς. Ἐγὼ παρεκάθησα πλησίον τοῦ Βάκωνος ὅτε, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς αἰσχύνης αὐτοῦ, παρέστη ἐνώπιον δικαστῶν ἀδυσωπῆτων· ἐγὼ, ἐπὶ τῆς ὀδυνηρᾶς τοῦ Κλάρενδων ἐξορίας, ἐπράυνα τὰς αὐπνοὺς αὐτοῦ νύκτας· ἐγὼ ἐπλήρωσα συνέσεως καὶ θάρρους τὸν Walter Raleigh ἐν τῇ ἐρημίᾳ τοῦ δεσμωτηρίου αὐτοῦ· ἐγὼ ἐφώτισα τὰ σκότη τοῦ ἀομμάτου Μίλτωνος διὰ τῆς φλογὸς τῆς κατελθούσης ἀπὸ τοῦ θρόνου τοῦ Ὑψίστου.

«Καὶ σὺ λοιπὸν, ὅτε οἱ φίλοι ἐπανερχονται ὥραιοι, ὅτε οἱ προδόται λιποτακτοῦσιν, ὅτε τὸ πανταχόθεν καταπολεμούμενον πνεῦμά σου, διακαίως ἐπαιρόμενον διότι ἠγάπησες τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἀρετὴν, τὴν εἰρήνην, τὴν εὐσπλαγχνίαν, κατεξεγείρεται κατὰ τῆς ἀμειλίχου ἐκείνης Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τοῦ μωροῦ ὄχλου»

«Ἐνθυμήσου ἐμὲ, καὶ, μειδιδὼν ὑπέροπτα, ἄφες νὰ παρέλθωσι τὰ τε ἀγενῆ τοῦ κόσμου τοῦτου πράγματα, τὸν φθόνον, τὸ μῖσος, τὴν ἀφροσύνην, καὶ τὰ ἐπίκαιρα ἀγαθὰ, τὸν πλοῦτον, τὰ παίγνια, τὴν κολακείαν» ἄφες νὰ παρέλθωσι, διότι θέλουσι παρέλθει, καὶ ἀτένισον τὸν ὀφθαλμὸν πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ πρὸς ἐμέ.»

Τοιαῦτα δ' ἐπαγγειλόμενος ὁ Μακώλαιος ἐπέδωκεν ἔκτοτε εἰς τὸ νὰ διδάσκῃ τοὺς συμπολίτας ὁποῖοι τινες ἐγένοντο οἱ προπάτορες αὐτῶν, καὶ διὰ τίνων ἄλλων καὶ ἀγώνων ἐκτίσαντο τὰ ἀγαθὰ ἅπερ ἐκκληρονόμησαν εἰς τὰς παρούσας γενεάς καὶ τίνας αἱ γενεαὶ αὗται φέρουσιν εὐθύνας πρὸς συντήρησιν καὶ αὐξήσιν τῆς ἐθνικῆς ἐκείνης περιουσίας· διότι τοῦτο ἐπὶ τέλους εἶναι παντοῦ καὶ πάντοτε ἡ ἱστορία, ἡ δὲ φιλοτιμία τοῦ ἔθνους τοῦ νὰ μὴ φανῇ ἀνάξιον τοῦ ἰδίου παρελθόντος εἶναι ἡ ὑψίστη τῶν δημοσίων ἀρετῶν. Τὸ ἔργον τοῦ Μακώλαιος ἐκρίθη πολλάκις, ἐνίοτε δὲ καὶ κατεκρίθη. Οἱ μὲν ἠξίωσαν ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ἐν παντὶ ἀμερόληπτος καὶ ἀπροσωπώληπτος· οἱ δὲ ὑπέδειξαν τινὰ σφάλματα διαφυγόντα τὴν συνήθη τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ ἀκριβολογίαν· οἱ δὲ ἐπανελάβον τὸ καὶ περὶ Θουκυδίδου ῥῆθην, ὅτι πολλά τις ἂν εὔροι παρ' αὐτῷ «ἢ τῆς ἄκρας ἐξεργασίας τετυχηκότα, ἢ ῥαθυμίας ἐπιτετροχαμένα.» Οὐδεὶς ὅμως ἠρήνηθη ὅτι ἡ θαυματουργὸς ἐκείνη χεὶρ ἀνεδημιούργησεν οὕτως εἰπεῖν κόσμον ἐκλιπόντα. Ἡ ἱστορία αὕτη δὲν εἶναι ἀπλῆ ἀφήγησις, δὲν εἶναι ζωγραφία, δὲν εἶναι δράματος παράστασις, μᾶλλον ἀνάστασις παρωχημένων. Ἐχόντες αὐτὸν ἀνὰ χεῖρας πολλάκις λησμονεῖτε ὅτι ἀναγινώσκετε καὶ νομίζετε ὅτι βλέπετε τὰς γενεὰς τῆς ἐπτακαίδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, προκυπούσας ἀπὸ τῶν τάφων καὶ ζώσας καὶ δρώσας ἐνώπιον ὑμῶν, μετὰ τῶν διανοημάτων αὐτῶν, τῶν αἰσθημάτων, τῶν συμφερόντων, τῶν ἡθῶν. Καὶ οὐ μόνον τοὺς πρωταγωνιστὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τοὺς βασιλεῖς, τοὺς ὑπουργοὺς, τοὺς ῥήτορας, τοὺς στρατηγοὺς, τοὺς ναυάρχους, ἀλλὰ πάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις· αὐλικούς, κληρὸν, εὐπατρίδας, κυρίας, γεωργοὺς, ἐργάτας, πένητας, ἐπιστήμονας, φιλόλογους, καὶ πᾶσαν τὴν χώραν, μετὰ τῆς γεωργίας αὐτῆς, τῶν μεταλλωρυχείων, τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν προσόδων, τῶν λεωφόρων, τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, τῶν ξενοδοχείων, τῶν πόλεων, τῶν κρηφενείων αὐτῶν, τοῦ φωτισμοῦ, τῆς ἀστυνομίας.

Ὁ Μακώλαιος εἶχεν ἄλλοτε εἰπεῖ ὅτι ἡ ἱστο-

ρία τῆς πατρίδος του, ἐὰν ἐγγράφετό ποτε μετ' ἀκριβείας μὲν καὶ περινοίας, διὰ λόγου δὲ ζωηροῦ καὶ ἀνθηροῦ, ἤθελεν ἀποβῇ τὸ ἐπαγωγότατον τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας βιβλίον. Τὸ εἶπε καὶ τὸ ἔκαμεν. Ἐντὸς ἑξ μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἱστορίας του, πέντε ἐγένοντο ἐν Λονδίῳ ἀλλεπάλληλοι αὐτῆς ἐκδόσεις, ἐπωλήθησαν δὲ 18,000 καὶ ἐπέκεινα ἀντίτυπα. Ἐν Ἀμερικῇ ἀνετυπώθη πλειστάκις καὶ εἰς μόνην τὴν Φιλαδέλφειαν ἐξεδόθη τρίς ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, καὶ ἡ ἡγοράσθησαν 25,000 ἀντιτύπων. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας μετεφράσθη. Ἀνεγνώσθη δὲ καὶ ἐθαυμάσθη ἀπανταχοῦ γῆς. Ὅτε ἐξεδόθησαν οἱ δύο πρῶτοι τόμοι, ἡ πόλις τοῦ Ἐδιμβούργου ἠρρυθρίασεν ἐπὶ τῇ προγεγενημένῃ πρὸς τὸν ἄνδρα ἀδικίᾳ καὶ ἔπесεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἀπαραιμίλλου ἱστορικοῦ. Ἐπὶ τῶν γενικῶν ἐκλογῶν τοῦ 1852 ὁ Μακώλαιος ἀνεδείχθη ἐν αὐτῇ βουλευτῆς πανδήμως, μῆτε ζητήτας τοῦτο ὅπωςδῆποτε, μῆτε ὁβολὸν δαπανήσας. Ἀφοῦ δὲ ἐδημοσιεύθησαν οἱ δύο ἔστροι τόμοι, ὁ πρωθυπουργὸς Πάλμερστον ἐν ὀνόματι τῆς Ἀνάσσης καὶ εὐφημοῦντος τοῦ ἔθνους παντὸς, προήγαγε τὸν ἄνδρα εἰς τὸ ὕπατον τοῦ λόρδου ἀξίωμα. Πᾶσαι αἱ τιμαὶ καὶ πᾶσαι αἱ ἀμοιβαὶ δι' ὧν δύναται νὰ κοσμηθῇ ἡ μεγαλοφυΐα, ἐπεδαψιλεύθησαν αὐτῷ ἀφειδῶς.

Ἀλλὰ πρὸ ἐτῶν ἤδη πολλῶν, τὸ ἐκλεκτὸν τοῦτο σκεῦος ἐταλαίπωρεῖτο ὑπὸ παθήματος καρδιακοῦ ἀδυσωπήτου. Ὅτε ἀπήγγειλε τὸν τελευταῖον αὐτοῦ ἐν τῇ βουλῇ τῶν κοινοτήτων λόγον, ὁ Μακώλαιος κατέπεσεν ἀπειρηκῶς. Ἡ ὄψις αὐτοῦ ἦτο ἡλλοιωμένη· ἡ κεφαλὴ του ἐκλίνε πρὸς τὸ στήθος καὶ ἐν τῷ σφοδρῷ δονισμῷ ὑπὸ τοῦ ὁποῦ ἐκλονίσθη, ἐφάνετο ἀναίσθητος εἰς τὸν πανταχόθεν ἐκραγέντα περὶ αὐτὸν θαυμασμόν τῆς εὐγλωττίας ἐκείνης. Ἡ κρίσις αὕτη παρήλθε· πολλάκις ὅμως ἔκτοτε ἐπαναληφθεῖσα, κατέβαλε τελευταῖον αὐτὸν τὴν νύκτα τῆς 28 δεκεμβρίου 1859.

Ἀπέθανεν, ἀλλὰ κατέλιπε κτῆμα εἰς αἰὲ καὶ ὄνομα ἀθάνατον· ἐκηδεύθη δὲ δημοτελῶς εἰς Westminster abbaye, ἐν τῷ Πανθέῳ ἐκείνῳ, ἐν ᾧ τὸ ἀγγλικὸν ἔθνος ἡτοίμασε τόπον ἀναπαύσεως εἰς ἅπαντας ὅσοι ὅπωςδῆποτε ἐκλείσαν τὴν πατρίδα· ῥήτορας, ὑπουργοὺς, στρατηγούς, ναυάρχους, ποιητὰς, ἱστορικοὺς, φιλόλογους. Ὡμίλησα ἐνταῦθα οὐ μόνον περὶ τοῦ κυριωτάτου ἔργου τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ποικίλων τοῦ βίου αὐτοῦ περιστάσεων καὶ περὶ τῶν διαφόρων ιδιοτήτων τοῦ χαρακτῆρος. Μία τῶν μᾶλλον ἀξιωματικῶν ιδιοτήτων τούτων ὑπῆρξεν, ὅτι, ὅπως ὁ Θουκυδίδης, εἶχε πληρεστάτην πεποιθήσιν εἰς τὸ ἴδιον ἀριστοτέχνημα. Εἶδομεν ὅτι, διὰ τοῦ ποιήματος ὕπερ ἔγραψε τὴν ἐσπέραν τῆς ἐν Ἐδιμβούργῳ ἀποτυχίας, προανήγγειλε πανηγυρικῶς τὴν

ἐπιβολὴν ἢν ἡ φύσις αὐτῇ τῷ ὑπηγόρευσεν. Εἶδομεν τὸν ἄνδρα ἀξιοῦντα ὅτι ἡ ἱστορία τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἐὰν γραφῇ ὅπως αὐτὸς ἐνόει, θέλει ἀποβῇ τὸ ἐπαγωγότατον τῆς Ἀγγλικῆς φιλολογίας βιβλίον. Σὺς εἶπον πρὸ μικροῦ ὅτι ἐτάφη ἐν τῷ Πανθέῳ τῆς Ἀγγλίας. Αἱ λοιπὸν, τοσαύτην εἶχε τὴν βεβαιότητα ὅτι ἐκεῖ θέλει ταφῇ ὥστε ὥρισεν αὐτὸς τὸν ἡῶρον ἐν ᾧ ἐπόθει νὰ κατατεθῇ πλησίον τοῦ Ἀδδισῶνος. Οὐδὲ εἰς ταῦτα ἠρκέσθη· ἀλλ' ἐνῶ ὁ Thiers ἐπρόσβευσεν ὅτι ἡ μεγάλη ποίησις εἶναι τὸ ὑπατον τῶν προΐόντων τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, αὐτὸς, ὡς εἰ ὑπερμυχῶν ὑπὲρ τῆς δάφνης ἥτις ἐμελλε νὰ κοσμηθῇ τὴν εὐγενῆ αὐτοῦ κεφαλὴν ἀπεψήνατο, ὅτι ὁ στέφανος τῆς ἱστορίας εἶναι τὸ κάλλιστον τῶν ἐπάθλων τοῦ νοεροῦ κόσμου.¹

ΙΝΔΑΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΠΤΑΣΙΑΙ

Συνέχεια καὶ τέλος (δὲ σελ. 122).

Χαρακτηριστικὸν τῶν ὄνείρων περίεργον εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ πνεῦμα συγχωνεύει εἰς τὸν μῦθον τὸν ὁποῖον διηγείται αὐτὸ εἰς ἑαυτὸ, τυχαίους ἤχους προσπίπτοντας εἰς τὸ οὖς. Ψόφος κλειομένης θύρας δύναται λ. χ. νὰ μεταβληθῇ εἰς βροντὴν πυροβόλου, δίδουσαν ἀλλοίαν διέθυνσιν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐννοιῶν. Ἐπίσης αἱ εἰς τὸν ἐγκέφαλον διαδιδραζόμεναι ἐντυπώσεις, κατὰ τὰς αὐτομάτους μετακινήσεις τοῦ σώματος, παρεκτρέπουσιν ὁμοίως τὸ κοῦφον καὶ εὐστρόφον τῶν ὄνείρων βεῦμα, ἐκ τούτου δὲ προέρχονται κατὰ μέγα μέρος αἱ αἰφνήδιναι ἐκείναι καὶ ἀπροσδόκητοι παραλλαγαὶ τῆς σκηνῆς, τὰς ὁποίας πολλάκις βλέπομεν ὀνειρουμένοι. Ἐν καιρῷ τῶν ὄνείρων πολλοὶ λαλοῦσι, συνδιαλεγόμενοι μετὰ φανταστικῶν προσώπων καὶ πολλοὶ μανικακοὶ δίδουσιν οὕτως ἀκουσίως νύξεις περὶ τῆς αἰτίας τῆς πνευματικῆς τῶν καταστάσεως. Μυστικὰ τὰ ὁποῖα κρύπτουσι τὴν ἡμέραν μετὰ τῆς χαρακτηριστικῆς αὐτοῦ πανουργίας καὶ πεισμονῆς, διολισθαίνουσι τοιοῦτοτρόπως ἐκ τῶν χιλιῶν τῶν ἐνίοτε ἐν τῇ γαλήνῃ τῆς νυκτός. Λέγεται ὅτι ὁ πολὺς ψυχίατρος Esquirol εἶχε τὸ σύστημα νὰ παραφυλάττῃ ἐν τῷ φρενοκομείῳ τὴν νύκτα παρὰ τὴν κλίνην τοιούτων ἀρρώστων, καὶ πολλάκις ἐπέτυχεν ν' ἀνακκλύψῃ κατὰ τοῦτον τὸν πρόπον τὴν αἰτίαν τῆς νόσου τῶν.

Ὅτι δὲ πολλάκις καθ' ὕπνον ὁ νοῦς, κλώθων καὶ ἀνελίστων ἀδικόπως τὸν πολύμιτον καὶ ἀπέραντον τοῦ συλλογισμοῦ ἵστων, δύναται νὰ καταλῇ, ἐκ τυχαίου συνδυασμοῦ ἐννοιῶν εἰς συμπέρασμα πρακτικόν, τοῦτο δὲν πρέπει νὰ φανῇ παρὰ τὸν ἀφροῦ εἶναι παρὰδεγμένον ὅτι ἐν τῷ ἀνθρώπινῳ ἐγκεφάλῳ ἐκτελεῖται καὶ ἀσυνειδήτως ἀκόμη διανόησις. Κατὰ τὸν τρόπον δὲ

τοῦτον ἐξηγοῦνται αἱ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θεβαιῶς ὑπερβολικαί, διηγήσεις περὶ ἀποριῶν καὶ προβλημάτων λυθέντων ἐν καιρῷ τοῦ ὕπνου μετὰ ἢ καὶ ἄνευ συνειδήσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου. Γνωστὴ εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ Ταρτίνη, τοῦ περιφήμου βιολιστοῦ, καθ' ἣν οὗτος μάτην ἐβασάνισεν ἐσπέραν τινὰ τὴν φαντασίαν του πρὸς σύνθεσιν μέλους τινός, τοῦ ὁποίου τὸ θέμα εἶχε κατὰ νοῦν. Ἀπαυδήσας ἐπὶ τέλους ὑπὸ τῆς ἀκάρπου προσπάθειας κατεκλίθη, ἀλλὰ μόλις ἀποκοιμηθεὶς εἶδε προσερχόμενον τὸν διάβολον κρατοῦντα βιολίον καὶ τόξον. Μετὰ τινος δὲ χαριεντισμοῦ ἐκρουσεν οὗτος ἐπὶ τοῦ βιολίου του τὸ βῆθὲν θέμα καὶ ἀνέπτυξεν αὐτὸ εἰς σειρὰν λαμπροτάτων περιόδων, αἵτινες κατεκλήλησαν τὸ οὖς τοῦ μουσικοῦ, μετὰ δὲ ταῦτα χαριετήσας εὐγενῶς ἐξηφάνισθη. Συγχρόνως ὅμως ἐξύπνισε καὶ ὁ Ταρτίνης, ἐνυπνίου δ' ἔχων εἰσέτι τὸ μέλος εἰς τὴν ἀκοήν, κατέγραψεν αὐτὸ ἀμέσως, καὶ τοιοῦτοτρόπως παρήχθη ἡ ὥραία *sonata*, τὴν ὁποίαν ἐπέγραψεν εὐγνωμονῶν «*Sonate du diable*».

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται φανερόν ὅτι μόνον ἡ ἀπουσία τῆς βουλῆσεως διαστέλλει τὴν ἐν ὀνείρῳ κατάστασιν ἀπὸ τῆς παραφροσύνης, κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ ἀμφότεραι τοσοῦτον ὁμοιάζουσιν ἀλλήλαις, ὥστε δίκαιον εἶχεν ὁ εἰπὼν ὅτι, ἂν ἀληθῶς ἐπράττομεν ὅσα ὀνειρουμένα ὅτι πράττομεν, ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἔπρεπεν ἐκάστοτε νὰ δένεται χεῖρας καὶ πόδας πρὶν ἢ κατακλιθῇ πρὸς ὕπνον.

Ἐκ τῶν παραισθησιῶν τὰς ὁποίας ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν ἄλλαι μὲν ἀποτελοῦσι συνήθη φυσιολογικὰ φαινόμενα, ἄλλαι δὲ προέρχονται ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου ἐπενεργείας ὀρισμένων αἰτιῶν. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλαι διὰ τὰς ὁποίας οὐδεμίαν ἀκόμη εὐλογον αἰτίαν ἀνεκάλυψαν οἱ σοφοί. Περὶ τῆς ὑπάρξεως δὲ αὐτῶν δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀμφιβάλλωμεν διότι παρουσιάσθησαν εἰς ἀνθρώπους κατὰ πάντα ὕγιεις καὶ διανοητικῶς λίαν ἀνεπτυγμένους. Δὲν θέλομεν, ἐννοεῖται, ταῦτα λέγοντες, νὰ ἐπιθεσώμεν τὴν σφραγίδα τῆς ἀληθείας ἐπὶ τοῦ σурφетоῦ τῶν φαντασμάτων καὶ διπτασιῶν τὰς ὁποίας βλέπομεν καθ' ἑκάστην ἀνθρωπὸν ἀπλοῖκοι καὶ δεισιδαιμόνες, ἢ δειλοὶ, ἢ ἀνίκανοι νὰ ἐλέγξωσι μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης ἀκριβείας τῶν αἰσθήσεων τὰς ἐντυπώσεις, ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τούτου τὴν μεσολάβησιν δυνάμεων ὑπερφυσικῶν. Ἀπ' ἐναντίας οὐδόλως ἀμφιβάλλομεν ὅτι ὑπάρχει καὶ δι' αὐτὰς φυσικὴ τις αἰτία προκαλοῦσα τὴν ἐμφάνισιν τῶν· ἀλλὰ, καθὼς εἶπομεν καὶ προηγουμένως, ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ὄργανον τοσοῦτον ἀκατανοήτως λεπταφεῖς καὶ πολύπλοκον, ὥστε οὔτε εἰς τοὺς ἀνατόμους, οὔτε εἰς τοὺς φυσιολόγους, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον εἰς τοὺς παθολόγους ἀπεκάλυψε πάντα τὰ μυστήριά του.

¹ Ἐπειὶ ἐν τῇ δημοσιουσίῳ ἐν τῷ «Παρνασσῷ» μελήτης τοῦ κ. Κ. Παπαρηγοπούλου «Ὅλιστα τινὰ περὶ νεωτέρας ἱστοριογραφίας καὶ ὁμοίως περὶ Μακρυγιάννη».